

Večno tujka

Zgodba o »Amerikanki«, ki se je po štirih desetletjih vrnila domov v Mozirje

Mozirjani – veliko jih je, ki jo poznajo – ji pravijo kar Amerikanka. V novejši hiši v naselju nad mozirsko cerkvijo živi sama in le redkokdaj zaide med ljudi, v družbo. Večino časa preživi v svoji vili, ki jo je sama postavila, in se predaja spominom na štiri desetletja, ki jih je preživela v Ameriki.

V znamenju spominov je tudi nova vila, le kakih sto metrov stran od tiste, v kateri domuje. Tudi to je zgradila sama. Otvoritev te stanovanjske hiše bo letos junija, imenovala pa se bo Andrejev spominski dom. Andrej je njen edini otrok, izgubila ga je sedmega januarja leta 1968, ko je padel kot ameriški visoki vojaški častnik v vietnamski vojni, star komaj šestindvajset let. Gospa Luise Tellis, ki se je po dobrega pol stoletja vrnila

Hrvaški, v 42. transportu z izgnanci. Sreča v nesreči pa je bila, da sta se zakonca Jesenek v novembru istega leta vrnila v Dramlje, saj je bila Lojzka visoko noseča. Osmega decembra se jima je v Dramljah rodil sin Andrej. Po pripovedovanju Lojzke Tellis so nadaljnja štiri leta minila v nenehnem strahu in negotovosti. V Jesenekovo gostilno, trgovino in na njihovo kmetijo so namreč prihajali zdaj partizani zdaj Nemci. Eni naskrivaj, drugi brez zadržkov, ustreči pa je bilo treba obojim.

... in je prišla svoboda...

Za sodelovanje s partizansko vojsko je Lojzka aprila leta 1946 prejela medaljo za sluge za narod, s katero jo je odlikoval Prezidij Narodne

Na zahvalni dan

Devetintrideset let je bila stara Alojzija Jesenek, ko se je začelo novo obdobje njevega življenja, polno negotovosti in upanja. Najbrž je usoda hotela tako, da se je na ameriških tleh ustavila v državi Illinois, na chikaškem območju. Tako kot večina njej podobnih žensk, si je tudi ona služila vsakdanji kruh pri premožnih družinah, ki so potrebovale pomoč pri raznih hišnih opravilih in pri varstvu otrok. Lojzka je imela to srečo, da se je kmalu seznanila z neko Američanko slovenskega rodu, ta pa jo je predstavila neki družini v majhnem mestu Wiennetka blizu Chicaga, v tisti četrti, ki velja za bogataško, elitno, mondeno. Tam je spoznala neko lastnico uglednega butika in pričela šivati zanj,

še ni vedela, kaj je gostiteljica namerila, ko ji je med številnimi gosti namenila sedež prav ob določeni osebi. To je bil gospod Vsevolod Tellis, strojni inženir po poklicu in že sedem let vdovec, sicer pa po rodu Rus, Vsevolod Telesnitsky iz Odese, potomec ene od starih in pomembnih plemiških rodbin. V Ameriki je spremljal priimek v Tellis. Obojestranska naklonjenost je povzročila, da se je kmalu potem tudi Lojzka pisala Tellis, postala je Luise in se preselila k možu v razkošno opremljeno vilo. Mož je pogosto poslovno potoval po svetu, Luise pa se je veliko učila, saj je morala v kratkem času spoznati in osvojiti vse zakonitosti ter manire sveta, v katerega je vstopila. Kot gospa Tellis je morala prirediti najrazličnejše prijetje ter sprejem pomembnih osebnosti iz poslovnega sveta in sveta diplomacije.

Telegram in posmrtno odlikovanje

V tem času, leta 1954 je to bilo, je v Ameriko prispel tudi njen sin Andrej, ki ga je celih sedem let močno pogrešala. Luise se je potem vpisala še na trgovsko akademijo, kjer je opravila vrsto tečajev, sin pa je po srednji šoli vpisal študij političnih in vojaških ved. Bil je med najuspešnejšimi študenti, saj je že pri svojih petindvajsetih letih osvojil čin kapetana. Leta 1966 so ga za leto dni poslali na fronto v Korejo, po vrnitvi pa na posebno šolo za urjenje padalcev. Naslednja in končna Andrejeva vojaška postaja je bila Vietnam. Luise Tellis je nekega, najbolj črnega dne v svojem življenju, prejela telegram, da je njen sin Andrew junško padel v boju dne 7. januarja leta 1968. Čez pet dni ga je ameriški predsednik odlikoval s srebrno medaljo za vojaške zasluge v vojni v Vietnamu. Luise se je sesul svet, dolgo si ni opomogla od žalovanja. Na srečo je imela ob sebi vdanega moža, ves čas ji je stal ob strani in ji pomagal prebrskati najhujše. Življenje je teklo dalje, minevala so leta. Potem je leta 1980 Vsevoloda Tellisa

zadela kap. Osem let je Luise negovala težkega nepokretnega bolnika, vse do njegove smrti pri dvaindevdesetih letih. Z možev smrtjo je nastopila nova življenjska prelomnica, odločila se je za vrnitev v svojo prvo domovino in rodni kraj Mozirje.

Andrejev dom

Pokojnina po možu ter zapuščina v delnicah in premoženju bi zadoščali komaj za nekaj leta življenja v Ameriki, si je izračunala Luise Tellis, ko je seštelala vse visoke dajatve, ki bi jih morala plačevati državi. Zato je sprva hišo, ki jo je podedovala, dajala v najem najrazličnejšim atašejem in konzularnim predstavnikom, sama pa je ta čas izkoristila za številna potovanja po svetu. Obiskala je velik del obljudenega sveta, njena potovanja so trajala po mesec, dva, tri: Kitajska, Burma, Tibet, Indonezija, Egipt, Kuvajt, Izrael, Skandinavija, Danska, Turčija, možev domovino Rusijo je videla kar trikrat, bila pa je tudi v večini dežel centralne in vzhodne Evrope. Da je postala prava svetovna popotnica, je razvidno iz publikacije National Geographic Society, kjer je zapisano tudi ime Luise Tellis kot članice te ugledne neprofitne asociacije, ustanovljene leta 1888.

Sočasno s potovanji po svetu pa je v Mozirju rasel novi dom Alojzije Tellis. V Slovenijo se je vrnila leta 1988, po skoraj štiridesetih letih življenja v Ameriki, stara sedemdeset let. Vselila se je v svojo novo hišo in po treh letih pričela graditi še eno, spominsko. Imenovala jo je Andrejev dom, v spomin na sina, na bolečino, ki nikoli ne mine. To prelepo vilo namerava z oporoko zapustiti mariborski škofiji. V njej bodo, kot pravi, našli mesto za počitek ostareli duhovniki, ki si ne bodo mogli privoščiti dragih letovanj v zdraviliščih in podobnih turističnih objektih. Prostori v Andrejevem domu bodo do spomladi, ko bo gradnja končana, razmeroma razkošno opremljeni, s savno, bazeni, študijsko sobo s knjižnico ipd. Takšna je njena odločitev in treba jo je spoštovati.

Takšna je življenjska zgodba Luise Tellis, mozirske Amerikanke, kot nam jo je ona sama pripovedovala. Danes se je število njenih let povzpelo na trinosemdeset, njena vitalnost ter bistrost uma in duha pa vsakogar, ki se sreča z njo, presenečata. To je ženska, ki še vedno vse svoje premoženjsko-pravne in druge zadeve ureja sama, sama skrbi za red in čistočo v veliki hiši, sama opere svoj avtomobil in se popelje z njim zdaj sem, zdaj tja, tudi v Avstrijo in drugam v tujino po opravih in obiskih. Ko je doma in ko postori vse, kar si je za tisti dan zadala, pa se najraje zakoplje v številne dnevnike in revije, ki jih redno prejema: International Herald Tribune, Newsweek, House Beautiful, Naša Slovenija, Rodna gruda idr. Včasih seže tudi med knjige svoje bogate knjižnice z deli v angleškem, nemškem, francoskem in ruskem jeziku. Najpogosteje in najraje pa se zakoplje v spomine: na poti, postaje in prelomnice svojega življenja, na padce, vzpone, padce in ponovne vzpone... V rodnem Mozirju je danes tujka, tako kot je bila tujka pred skoraj pol stoletja, ko se je podala v širni svet – in tam tujka tudi ostala. Večno tujka. Amerikanka.

MARJELA AGREŽ
Foto: EDO EINSPIELER

v svojo domovino in rodni kraj Mozirje, je danes stara trinosemdeset let. Le malo je še tistih starih Mozirjanov, ki se je spominjajo kot Kračnikove Lojzke, ki se je januarja leta 1941 preselila v Dramlje in se tam omožila z Jesenekovim Andrejem...

Potem pa se je začela vojna...

Lojzka Kračnikova je otroštvo in mlada leta preživljala v revščini, tako kot večina takratnih Mozirjanov. Za razliko od mnogih tamkajšnjih mladenk pa je Lojzka na vsak način hotela v šole. In bila je ponosna, ko ji je Kraljevska banska uprava ljubljanske Dravske banovine leta 1934 izročila izkaznico, s katero je potem lažje iskala zaposlitev. Kot kmetijsko-gospodinjstva učiteljica je službovala po vsej Sloveniji, dekleta je poučevala šivanje ter kuhanje. Imeti meščansko šolo je v tistih časih veliko pomenilo. Takrat se je v Dramljah srečala tudi z Andrejem, fantom iz družine, kjer ni bilo pomanjkanja. Jesenekovi so imeli precej zemlje, živino v hlevih, pa svojo gostilno in trgovino. Sedmega januarja leta 1941 je bila v Dramljah poroka in mladi par si je od življenja veliko obetal. Pa ta sreča ni trajala dolgo, saj je bilo takrat tudi že v naših krajih čutiti strah evropske vojne vihere. In res sta se mlada zakonca že čez nekaj mesecev znašla na vlaku proti

skupštine FRN Jugoslavije. Novi oblastniki na terenu pa se takrat niso menili za take vrste dokazov. Kdor je imel kaj svojega imetja, je postal sovražnik naroda, takim je bilo treba vse odvzeti ter jih kaznovati. Laž je bila takrat učinkovito sredstvo za doseganje podlih namer in tako se je bivši posestnik, gostilničar in domnevni pajdaš nemških vojakov Andrej Jesenek znašel v zaporu. Po štirih letih so ga spustili iz ječe, a je kmalu za tem umrl za posledicami jetike. Lojzki je grozila podobna usoda, a ji je še pravi čas ušla. V visokem snegu jo je peš mahnila čez solčavsko hribovje na avstrijsko stran. Za njenega petletnega Andreja so poskrbeli moževi starši. Prva postaja na njeni begunski poti je bila Železna Kapla. Leto dni se je tam preživljala z občasnimi deli pri kmetih. Potem pa je šla naprej, do Salzburga, in se ustalila v tamkajšnji ameriški razdelitveni coni. Postala je služkinja, kuharica in varuška otrok pri raznih dobro situiranih ameriških družinah, dokler se ji ni na začetku leta 1949 ponudila priložnost, da je z vlakom, polnim beguncev oziroma izgnancev, odpotovala v Nemčijo in od tam naprej z ladjo čez veliko lužo. Na ogromni prekoceaniki, imenovani General Taylor, je skupaj s 1700 drugimi nesrečniki, med opravljanjem najrazličnejših fizičnih del, sanjala o svetlejši prihodnosti. Amerika!

